

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

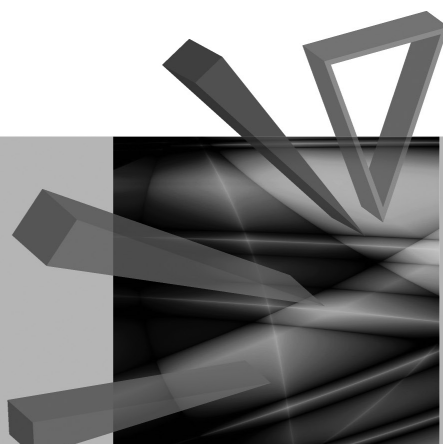
RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

267

Handel i inwestycje w semiglobalnym otoczeniu

Tom 2

Redaktorzy naukowi

**Jan Rymarczyk, Małgorzata Domiter,
Wawrzyniec Michalczyk**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Jarosław Kundera, Leon Olszewski, Zdzisław Puślecki,
Kazimierz Starzyk, Krystyna Żołądkiewicz

Redaktorzy Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska, Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-235-2 (całość)

ISBN 978-83-7695-243-7 t. 2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Piotr Liszek: Polski handel zagraniczny gazem płynnym w latach 2004-2011	9
Marek Maciejewski: Otwartość polskiej gospodarki w warunkach liberalizacji przepływów kapitałowych	19
Justyna Majchrzak-Lepczyk: Obsługa logistyczna sektora handlu	30
Dominika Malchar-Michalska: Wpływ kryzysu żywnościowego na wykorzystanie ograniczeń eksportowych w handlu międzynarodowym surowcami rolnymi	39
Jakub Marszałek: Związki rynkowej wyceny akcji i obligacji zamiennych na akcje – analiza sektorowa na giełdzie papierów wartościowych w Tel Awiwie	49
Grzegorz Mazur: Powszechny system preferencji celnych UE – w kierunku nowych rozwiązań	60
Jakub Mazurek: Międzynarodowa strategia spekulacyjna Carry Trade. Sprzeczność z teorią nieobciążonego parytetu stóp procentowych i ryzyko kryzysu walutowego jako determinanta ponadprzeciętnej stopy zwrotu ...	72
Bartosz Michalski: Międzynarodowa konkurencyjność polskiej gospodarki w perspektywie koncepcji <i>soft power</i>	83
Ewa Mińska-Struzik: Konkurencyjność polskiego eksportu produktów wysokiej techniki	95
Edward Molendowski: Główne tendencje w handlu zagranicznym Nowych Państw Członkowskich (UE-10) wynikające z akcesji do UE	106
Barbara Mróz-Gorgoń: Procesy globalizacji i ich wpływ na zarządzanie marką sieci franczyzowych	122
Wanda Nowara: Cechy filii zagranicznej jako determinanty jej dezinvestycji	132
Anna Odrobina: Korporacje transnarodowe a globalna działalność badawczo-rozwojowa	144
Monika Paradowska: Problemy zrównoważonego rozwoju transportu w kontekście międzynarodowego handlu i inwestycji	155
Paweł Pasierbiak: Powiązania inwestycyjne między Japonią i Koreą Południową	168
Iwona Pawlas: Relacje handlowe Polski z wybranymi krajami Unii Europejskiej w okresie niestabilności gospodarczej	179
Bożena Pera: Wymiana handlowa krajów Unii Europejskiej a globalny kryzys finansowy	191

Katarzyna Puchalska: Korporacje transnarodowe i ich znaczenie we współczesnej gospodarce światowej	203
Łukasz Puślecki: Zarządzanie aliansami na podstawie wyników najnowszych badań	213
Denisa Repková: Financing financial crisis in banking sector	225
Magdalena Rosińska-Bukowska: Korporacje transnarodowe wobec wyzwań semiglobalnego otoczenia	231
Jerzy Rymarczyk: Wpływ globalnego kryzysu finansowego na zadłużenie krajów strefy euro	241
Iwona Sobol: Analiza instrumentów pochodnych z perspektywy finansów islamskich	252
Tadeusz Sporek: Konkurencyjność rozwoju gospodarki w procesie globalnej konkurencji i internacjonalizacji	262
Magdalena Kinga Stawicka: Handel zagraniczny a bezpośrednie inwestycje zagraniczne – zjawiska komplementarne czy substytucyjne w gospodarce polskiej?	269
Krzysztof Szaflarski, Anna Sobczyk-Kolbuch: Wpływ procesów globalizacyjnych na funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw w aglomeracji górnośląskiej	278
Barbara Szymoniuk: Budowanie kapitału społecznego klastrów w semiglobalnym otoczeniu	289
Alina Szypulewska-Porczyńska: Stan i tendencje rozwoju handlu w ramach rynku wewnętrznego usług Unii Europejskiej	298
Marek Wróblewski: Międzynarodowy Fundusz Walutowy wobec kryzysu finansowego w Europie	307
Waldemar Zadworny: Analiza postaw przedsiębiorczych w sektorze MŚP na Podkarpaciu (w świetle wyników badań ankietowych)	318
Dominika Zenka-Podlaszewska: Zyski jako determinanta inwestycji w teorii ekonomii	331
Wojciech Zysk: Działalność eksportowa spółek z udziałem zagranicznym w Polsce w latach 2004-2010	342

Summaries

Piotr Liszek: Polish foreign trade of liquefied petroleum gas in the years 2004-2011	18
Marek Maciejewski: Openness of Polish economy in terms of capital account liberalization	29
Justyna Majchrzak-Lepczyk: Logistic service for trade sector	38
Dominika Malchar-Michalska: The impact of the food crisis on the implementation of agricultural export restrictions in the world agricultural trade	48

Jakub Marszałek: Shares and convertible bonds market valuation relation – sector analysis on the Tel Aviv Stock Exchange.....	59
Grzegorz Mazur: Generalised system of customs preferences of the European Union – towards new regulations	70
Jakub Mazurek: Carry Trade – international speculative strategy. Contraction with uncovered interest rate parity and currency crash risk as a determinant of excessive rate of returns	82
Bartosz Michalski: International competitiveness of Polish economy in the perspective of the soft-power concept	94
Ewa Mińska-Struzik: Competitiveness of Poland’s high-tech exports	105
Edward Molendowski: Main trends in foreign trade of New Member States (EU-10) resulting from the accession to the EU.....	121
Barbara Mróz-Gorgoń: Globalization processes and their influence on franchise chain brand management	131
Wanda Nowara: Characteristics of foreign subsidiaries as determinants of its divestment.....	143
Anna Odrobina: Transnational Corporations and global research and development activities.....	154
Monika Paradowska: Problems of sustainable transport development in the context of international trade and investments	167
Paweł Pasierbiak: Investment ties between Japan and the Republic of Korea.....	178
Iwona Pawlas: Trade relations between Poland and chosen EU member economies at the time of economic instability	190
Bożena Pera: European Union trade and global financial crisis	202
Katarzyna Puchalska: Transnational Corporations and their role in contemporary world economy	212
Łukasz Puślecki: Alliance management on the basis of results of recent studies.....	224
Denisa Repková: Finansowanie kryzysu w sektorze bankowym.....	230
Magdalena Rosińska-Bukowska: Transnational Corporations in the Face of semi-global environment challenges	240
Jerzy Rymarczyk: Impact of the total financial crisis on the debts of the euro zone countries	251
Iwona Sobol: Analysis of derivatives from the perspective of Islamic finance	261
Tadeusz Sporek: Competitiveness of the development of economy in the process of global competition and internationalization	268
Magdalena Kinga Stawicka: Foreign trade and foreign direct investments – complementary or substitutable phenomena in Polish economy?	277
Krzysztof Szafarski, Anna Sobczyk-Kolbuch: Influence of globalisation on small and medium enterprises at Upper Silesian district	288

Barbara Szymoniuk: Building social capital of clusters in the semi-global environment	297
Alina Szypulewska-Porczyńska: State and tendencies in the development of trade within the EU internal services market.....	306
Marek Wróblewski: International Monetary Fund towards the financial crisis in Europe	317
Waldemar Zadworny: Analysis of self-starter attitude in SME'S sector in Podkarpacie region (in the light of poll results)	330
Dominika Zenka-Podlaszewska: Profits as a determinant of investment in the theory of economics.....	341
Wojciech Zysk: Export activity of companies with foreign capital share in Poland in the years 2004-2010	350

Dominika Malchar-Michalska

Uniwersytet Opolski

WPLYW KRYZYSU ŻYWNOŚCIOWEGO NA WYKORZYSTANIE OGRANICZEŃ EKSPORTOWYCH W HANDLU MIĘDZYNARODOWYM SUROWCAMI ROLNYMI

Streszczenie: W celu złagodzenia negatywnych konsekwencji wzrostu cen żywności w latach 2007-2008 wiele krajów zdecydowało się na zastosowanie instrumentów z zakresu polityki zarówno handlowej, jak i budżetowej. Ich celem była przede wszystkim poprawa sytuacji dochodowej krajowych konsumentów. Wśród wykorzystanych środków znalazły się ograniczenia eksportowe, które dotychczas w handlu międzynarodowym były wykorzystywane na tak dużą skalę relatywnie rzadko. Celem artykułu jest charakterystyka zastosowanych ograniczeń eksportowych w handlu surowcami rolnymi oraz przedstawienie ich konsekwencji dla cen światowych, które zamiast się obniżyć, wręcz przeciwnie – ponownie wzrosły. Dodatkowo nakreślono problematykę wykorzystania tych instrumentów w kontekście postanowień i negocjacji WTO.

Słowa kluczowe: kryzys żywnościowy, ograniczenia eksportowe surowców rolnych, ceny rolne, Światowa Organizacja Handlu.

1. Wstęp

Od 2006 r. obserwuje się wysoką dynamikę zmienności światowych cen surowców rolnych, której towarzyszy wyraźna tendencja wzrostowa. Pierwszy najwyższy poziom tych cen odnotowano w latach 2007-2008 (określono ten okres jako kryzys żywnościowy (*food crisis*)), podczas gdy drugi szczyt przypadł na przełom lat 2010/2011 (najwyższy historyczny poziom cen¹ mierzony indeksem cen żywności FAO (*food price index*) przypadł na luty 2011 r. i było to 237 punktów²). Tak wysoki poziom cen rolnych w sposób istotny wpłynął na sytuację zarówno makro-, jak i mi-

¹ Pomiar dokonywany jest od 1990 r.

² W styczniu 2007 r. wyniósł on 134 punkty, a najwyższy poziom w czasie kryzysu żywnościowego osiągnął w czerwcu 2008 r. i było to 224,4 punktu. Od października 2010 r. do lutego 2012 r. wskaźnik ten pozostawał na relatywnie wysokim poziomie, tj. ponad 205 punktów. Szerzej zob. <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/> (pobrano 09.02.2012).

kroekonomiczną wielu gospodarek, szczególnie krajów rozwijających się będących importerami netto żywności. Dodatkowo tę niekorzystną sytuację pogłębił globalny kryzys finansowy, a później recesja gospodarcza (przy czym nastąpiło opóźnienie transmisji globalnych cen rolnych na rynki krajowe, co w połączeniu z negatywnymi konsekwencjami kryzysu wpłynęło na wzrost udziału wydatków na żywność w budżetach gospodarstw domowych i w konsekwencji na wzrost liczby głodujących na świecie³).

Dla złagodzenia negatywnych efektów wzrostu cen żywności wiele krajów zdecydowało się na wprowadzenie instrumentów z zakresu polityki zarówno handlowej, jak i budżetowej. Ich celem była przede wszystkim poprawa sytuacji dochodowej krajowych konsumentów. Wśród wykorzystanych środków znalazły się także ograniczenia eksportowe, które dotychczas, jeśli chodzi o tak dużą skalę, w handlu międzynarodowym były relatywnie rzadko wykorzystywane.

Celem niniejszego artykułu jest charakterystyka zastosowanych ograniczeń eksportowych w handlu surowcami rolnymi oraz przedstawienie ich konsekwencji dla cen światowych, które zamiast się obniżyć, wręcz przeciwnie – ponownie wzrosły. Dodatkowo nakreślono problematykę wykorzystania tych instrumentów w kontekście postanowień i negocjacji na forum Światowej Organizacji Handlu (WTO). Dla realizacji tak postawionego celu w artykule dokonano analizy literatury przedmiotu oraz skorzystano z danych statystycznych pochodzących z takich instytucji, jak: Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) czy Bank Światowy.

2. Definicja i taksonomia ograniczeń eksportowych w handlu surowcami rolnymi

W odpowiedzi na negatywne konsekwencje kryzysu żywnościowego 2007-2008⁴ wiele krajów wykorzystowało instrumenty z zakresu polityki handlowej⁵. Ich celem było przede wszystkim szybkie (choć wykorzystane środki mają głównie charakter krótkookresowy) złagodzenie niedoborów surowców rolnych na krajowym rynku

³ Zob. szerzej FAO, *The State of Food Insecurity in the World. How does international price volatility affect domestic economies and food security*, Rome 2011.

⁴ Przejawiającego się głównie wysoką dynamiką wzrostu cen podstawowych surowców rolnych, takich jak ryż, pszenica, nasiona roślin oleistych czy zbóż paszowych.

⁵ Szerzej o kryzysie żywnościowym 2007-2008 m.in. w: IMF, *Food and Fuel Prices – Recent Developments, Macroeconomic Impact, and Policy Responses*, Fiscal Affairs, Policy Development and Review, and Research Departments, Washington, D.C., June 30, 2008; Ch.Z. Gilbert, *How to Understand High Food Prices*, http://www.unitn.it/files/23_08_gilbert.pdf (pobrano 06.02.2012); D. Headey, S. Fan, *Reflections on the Global Food Crisis, How Did It Happen?, How Has It Hurt?, And How Can We Prevent the Next One?*, Research Monograph 165, IFPRI, Washington, D.C. 2010; R. Trostle, *Global Agricultural Supply and Demand: Factors Contributing to the Recent Increase in Food Commodity Prices*, WRS-0801, USDA, May 2008.

Tabela 1. Klasyfikacja środków wykorzystanych przez kraje w celu złagodzenia negatywnych skutków wzrostu cen żywności w latach 2007-2008 (instrumenty krótkookresowe)

Zakres oddziaływania	Kategoria instrumentu	Przykład
Interwencja rynkowa w celu ograniczenia wzrostu cen żywności	bezpośrednio oddziałujące na cenę surowców rolnych – import	redukcja/usunięcie ceł i manipulacyjnych opłat celnych
	bezpośrednio oddziałujące na cenę surowców rolnych – eksport	wprowadzenie/wzrost podatków eksportowych
	bezpośrednio oddziałujące na cenę surowców rolnych – polityka fiskalna	redukcja stawki podatku VAT, wprowadzenie subsydiów do cen
	bezpośrednio oddziałujące na cenę surowców rolnych – pozafiskalny	administracyjna kontrola cen
	wzrost/podtrzymanie krajowej podaży surowców rolnych – import	rozluźnienie wymogów co do licencji importowych, wzrost potwierdzeń z zakresu spełniania wymogów sanitarnych i fitosanitarnych (<i>sanitary and phytosanitary</i> – SPS)
	wzrost/podtrzymanie krajowej podaży surowców rolnych – eksport	wzrost minimalnej ceny eksportowej, wprowadzenie kwot eksportowych
	wzrost/podtrzymanie krajowej podaży surowców rolnych – zapasy	poluzowanie rezerw żywnościowych, wprowadzenie kar za przetrzymywanie zapasów żywnościowych
	Spadek popytu pozażywnościowego na surowce rolne	ograniczenia w prywatnym handlu, zmiany w polityce biopaliwowej
	poprawa funkcjonowania rynku rolnego	poprawa transparentności cen, ustanowienie/zakaz rynku <i>futures</i>
Interwencja rynkowa w celu kontroli inflacji	oddziaływanie na wszystkie ceny	polityka pieniężna – wzrost oficjalnych stóp procentowych; interwencje na rynku walutowym w celu aprecjacji krajowej waluty
Bezpieczeństwo netto konsumentów	wsparcie finansowe	wzrost transferów finansowych, bony żywnościowe
	pomoc żywnościowa	transfery żywności, program obiadów szkolnych
Orientacja na produkcję	transfery przez produkcję towarową	wzrost ceny gwarantowanej dla producentów
	transfery przez środki produkcji	wzrost subsydiów do nawozów, rozwój programów dostarczania materiału siewnego dla producentów rolnych
	transfery przez kapitał	wzrost dostępności do kredytów preferencyjnych
	transfery przez doradztwo rolnicze	wprowadzenie/rozwój doradztwa rolniczego
	regulacje	wprowadzenie ograniczeń w zakresie niewykorzystania ziemi do celów rolniczych

Źródło: D. Jones, A. Kwiecinski, *Policy Responses in Emerging Economies to International Agricultural Commodity Price Surges*, OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers No. 34, OECD Publishing 2010, s. 11, <http://dx.doi.org/10.1787/5km.6c61fv40w-en> (pobrano 06.02.2012).

i tym samym zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego krajowym konsumentom, ograniczenie inflacji oraz ochrona interesów krajowych producentów rolnych (zob. tab. 1). Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na kwestię wzrostu wykorzystania ograniczeń eksportowych w handlu rolnym, czego do 2007 r. z tak dużym natężeniem w handlu międzynarodowym nie obserwowano. Dlatego też dotychczas w ramach negocjacji handlowych WTO koncentrowano się głównie na tradycyjnych ograniczeniach w handlu, tj. na barierach importowych i subsydiach eksportowych⁶. Warto pamiętać, iż takie podejście było charakterystyczne dla okresu relatywnie niskich cen rolnych na rynku międzynarodowym. W opinii A. Bouëta i D.L. Debucqueta to właśnie ograniczenia eksportowe mogą stać nową kością niezgody w ramach trwającej rundy negocjacyjnej z Doha⁷.

Ograniczenia eksportowe w handlu surowcami rolnymi są zaliczane do środków polityki handlowej, których celem jest ochrona krajowych konsumentów lub producentów rolnych. Wśród nich wyróżnia się⁸:

- zakazy (embarga) eksportowe,
- podatki/cła eksportowe (ujednolicone lub zróżnicowane stawki),
- kwoty eksportowe,
- środki ograniczające eksport państwowych przedsiębiorstw handlowych (*state trading enterprises*).

W przypadku surowców rolnych (produktów nieprzetworzonych) uzasadnieniem dla rządów, które decydują się na wprowadzenie ograniczeń eksportowych w ich handlu, są takie argumenty, jak⁹:

- krajowe bezpieczeństwo żywnościowe,
- niska krajowa siła nabywcza konsumentów połączona z wysokim poziomem cen produktów rolnych (pojawiają się ekonomiczne bodźce do wzrostu eksportu, co prowadzi do ograniczenia krajowej podaży i konsumpcji, zatem wprowadzenie ograniczeń eksportowych będzie sprzyjać zaspokojeniu głównie krajowej konsumpcji),
- długi odstęp czasu między kolejnymi zbiorami (w przypadku występowania długich cykli produkcyjnych – dla strategicznych surowców rolnych, np. ryż, pszenica – wprowadzenie ograniczeń eksportowych/embarga może przyczynić

⁶ Problematyce ograniczeń eksportowych (z wyjątkiem dobrowolnych ograniczeń eksportowych) w literaturze z zakresu ekonomii międzynarodowej/międzynarodowych stosunków gospodarczych poświęca się relatywnie mniej miejsca niż problematyce barier importowych wykorzystywanych przez państwa w polityce handlowej. Zob. m.in. P.R. Krugman, M. Obstfeld, *Ekonomia międzynarodowa. Teoria i praktyka*, tom 1, PWN, Warszawa 2007, s. 269-306; A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2006, 165-215.

⁷ A. Bouët, D.L. Debucquet, *Economics of Export Taxation in a Context of Food Crisis. A Theoretical and CGE Approach Contribution*, IFPRI Discussion Paper 00994, June 2010, s. 19.

⁸ S. Mitra, T. Josling, *Agricultural Export Restrictions: Welfare Implications and Trade Disciplines*, IPC Position Paper Agricultural and Rural Development Policy Series, International Food & Agricultural Trade Policy Council, January 2009, s. 3.

⁹ Tamże.

- się do zaspokojenia krajowych potrzeb konsumpcyjnych, szczególnie w okresie tzw. przednówka),
- przyczyny polityczne (wprowadzenie restrykcji eksportowych może być związane z cyklem wyborczym/politycznym w danym kraju; partia rządząca chcąc zapewnić sobie przychylność w zbliżających się wyborach może wprowadzić ograniczenia eksportowe, których celem będzie obniżenie kosztów życia społeczeństwa/wyborców, a tym samym zwiększyć swoje szanse w wyborach),
 - finansowanie wydatków rządowych (podatki eksportowe nałożone na surowce rolne dla niektórych gospodarek mogą być znaczącym źródłem dochodów budżetowych).

3. Ograniczenia eksportowe w handlu surowcami rolnymi odpowiedzią państw na skutki kryzysu żywnościowego

W latach 2007-2008 ograniczenia eksportowe w handlu podstawowymi kategoriami zbóż stały się atrakcyjnym instrumentem polityki handlowej (zob. tab. 2)¹⁰. Ich podstawową zaletą było relatywnie szybkie oddziaływanie na krajowy rynek przez jego stabilizację, a w efekcie redystrybucję potencjalnych dodatkowych dochodów od rolników (wyższy dochód dzięki wysokim światowym cenom) ku konsumentom, pośrednikom handlowym, przetwórcom czy budżetom państwa¹¹.

Ekonomiczna analiza efektu wprowadzenia cła eksportowego, ograniczenia ilościowego czy nawet zakazu eksportu (m.in. efekt fiskalny, efekt redystrybucyjny, efekt *terms of trade* czy efekt konsumpcyjny cła) dla poszczególnych krajów zależy od takich czynników, jak: asymetria między dużym i małym krajem (dawcą i biorcą cen światowych; eksporterem netto a importerem netto produktów rolnych) oraz elastyczność podaży i popytu zarówno krajowego, jak i zagranicznego (importowego) dobra obłożonego ograniczeniem eksportowym. Dodatkowo przy wykorzystaniu tego instrumentu przez kraj będący głównym eksporterem tego dobra należy uwzględnić konsekwencje dla dobrobytu krajów będących jego głównymi importerami (szczególnie krajów najslabiej rozwiniętych) – problem polityki zubożania sąsiada (*beggar-thy-neighbour policy*). Ponadto analiza krótkookresowych efektów wprowadzenia ograniczeń w eksporcie głównych zbóż dowodzi, że pojawiają się globalne straty netto (podobnie jak przy cle importowym), szczególnie po stronie konsumentów. Spowodowane jest to pojawiającym się tzw. błędnym kołem wynikającym z podjętych działań przez poszczególne kraje¹² (zob. rys. 1).

¹⁰ Dane dotyczące największych eksporterów i importerów dostępne są także na stronie: <http://faostat.fao.org/> (pobrano 09.02.2012).

¹¹ P.C. Abbott, *Export restriction as stabilization responses to food crisis*, „American Journal of Agricultural Economics” 2012, vol. 94, Issue 2, s. 429.

¹² Teoretyczna analiza efektu wprowadzenia ograniczeń eksportowych w handlu rolnym w: W.M. Liefert, P. Westcott, J. Wainio, *Alternative policies to agricultural export bans that are less market-distorting*, „American Journal of Agricultural Economics” 2012, vol. 94, Issue 2, s. 435-441;

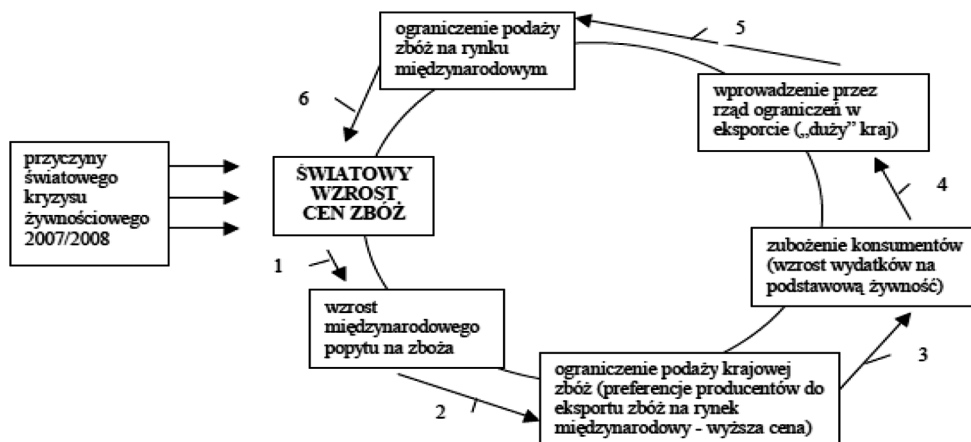
Tabela 2. Ograniczenia eksportowe w handlu surowcami rolnymi w okresie kryzysu żywnościowego w latach 2007-2008

Charakterystyka	Kraj/rodzaj produktu
Najwięksi światowi eksporterzy zbóż niewprowadzający ograniczeń eksportowych	<ul style="list-style-type: none"> – Stany Zjednoczone (pszenica, ryż, rośliny oleiste, zboża paszowe), – Kanada (pszenica, zboża paszowe), – Australia (pszenica, zboża paszowe) – ograniczenia w dostępie do tych dóbr z powodu powodzi, – Republika Południowej Afryki (zboża paszowe – nie jest już głównym światowym eksporterem), – Tajlandia (debatowano nad wprowadzeniem ograniczeń w momencie załamania rynku ryżu)
Najwięksi światowi eksporterzy zbóż, którzy wprowadzili ograniczenia eksportowe	<ul style="list-style-type: none"> – Argentyna (pszenica, zboża paszowe, rośliny oleiste), – Brazylia (zboża paszowe, rośliny oleiste; ograniczono cła importowe na zboża), – Rosja (pszenica, zboża paszowe) w 2008 i 2010 r., – Ukraina (pszenica i zboża paszowe), – Kazachstan (zboża paszowe), Unia Europejska (pszenica) – dwukierunkowy handel zbożami – opodatkowania eksportu pszenicy w 1995 r. i stabilizacja importu przez redukcję cła importowego w 2008 r.
Producenci ryżu, którzy wprowadzili ograniczenia w eksporcie tego dobra	<ul style="list-style-type: none"> – Indie (ograniczenia ilościowe w eksporcie ryżu), – Wietnam (ograniczenia ilościowe w eksporcie ryżu), – Chiny (ryż i zboża paszowe) – cło na eksport nawozów, – Pakistan, – Kambodża
Importerzy ryżu, którzy wprowadzili zakaz eksportu tego dobra	– Egipt, Indonezja, Bangladesz
Kraje rozwijające się, które zakazały eksportu zbóż lub go ograniczyły	– Iran, Birma, Kamerun, Kenia, Zambia, Jordania, Nepal, Etiopia, Boliwia, Malawi, Liban, Syria, Tanzania, Ekwador, Gwinea

UWAGA: klasyfikacja największych światowych eksporterów została dokonana na podstawie raportów USDA, *World Agricultural Supply and Demand Estimates*, 2010, dostępnych na stronie <http://usda.mannlib.cornell.edu/MannUsda/viewDocumentInfo.do?documentID=1194> (pobrano 09.02.2012).

Źródło: P.C. Abbott, *Export restriction as stabilization responses to food crisis*, „American Journal of Agricultural Economics” 2012, vol. 94, Issue 2, s. 429.

W. Martin, K. Anderson, *Export Restriction and Price Insulation during Commodity Price Booms*, Policy Research Working Paper 5645, The World Bank, Development Research Group, Agriculture and Rural Development Team, May 2011, s. 3-8.

1, 2, 3... – kolejność przebiegu zdarzeń.

Rys. 1. Błędne koło – globalny efekt netto ograniczeń eksportowych w handlu zbożami (kryzys żywnościowy w latach 2007-2008)

Źródło: opracowanie własne.

Wzrost wykorzystania ograniczeń w eksporcie przyczynił się również do zajęcia się tą problematyką na forum WTO i włączenia tej kwestii do szerszej dyskusji w ramach toczącej się rundy z Doha. Kontrowersje wokół wykorzystania przez państwa ograniczeń w eksporcie wynikają m.in. z nieprecyzyjnych zapisów zarówno w ramach Układu ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu (GATT) z 1994 roku, art. XI¹³, jak i Porozumienia dotyczącego rolnictwa (*Agreement on Agriculture*, AoA), art. 12. Ten ostatni artykuł odnosi się do kwestii ograniczeń eksportowych, gdzie zobowiązuje się kraje członkowskie WTO do¹⁴:

- paragraf 1a: rozważenia skutków wprowadzenia ograniczeń lub zakazu eksportu dla bezpieczeństwa żywnościowego innych krajów członkowskich,
- paragraf 1b: poinformowania Komitetu Rolnego o zamiarze wykorzystania tego instrumentu polityki handlowej i okresie jego obowiązywania oraz jego charakterze; przy czym na pisemną prośbę innego kraju członkowskiego zainteresowanego tą problematyką, np. ze względu na fakt, że jest importerem netto, kraj wprowadzający ograniczenie podejmie konsultacje i przedstawi informacje na ten temat,
- paragraf 2: postanowienia te nie dotyczą krajów rozwijających się (członkowskich), chyba że są one eksporterem netto danego dobra.

¹³ Zezwalający na czasowe wprowadzenie ograniczeń eksportowych w celu pokrycia niedoborów żywności. Zob. http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm#articleXI (pobrano 09.02.2012).

¹⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:21:21994A1223%2804%29>; PL: PDF (pobrano 09.02.2012).

Z krytycznego dla WTO raportu O. De Schuttera¹⁵ wynika, iż ta organizacja powinna w okresie pokryzysowym¹⁶ w większym stopniu skoncentrować się na problematyce związanej z prawem człowieka do żywności (*the human right to adequate food*). Autor raportu stwierdza ponadto, że podczas dotychczasowych negocjacji w ramach rundy z Doha nie rozważono kwestii potencjalnego wpływu dalszej liberalizacji handlu rolnego na wzrost cen tych dóbr, a tym samym negatywnego wpływu na globalne bezpieczeństwo żywnościowe. Wskazuje on na dwa podstawowe powody zaniedbań wokół tej kwestii: relatywnie niskie ceny surowców rolnych przed kryzysem żywnościowym oraz problem pomiaru wpływu liberalizacji na wzrost cen rolnych.

Ponadto z dyskusji na forum WTO między N. Imbodenem a D. Bhattacharya wynika, że być może zostaną wprowadzone większe restrykcje w zakresie wykorzystania przez kraje ograniczeń eksportowych w handlu rolnym, choć jest to bardzo trudne, m.in. ze względu na fakt, iż są to instrumenty, które pozwalają w sposób efektywny w krótkim okresie złagodzić negatywne efekty niedoborów żywności na wewnętrznym rynku. Zatem pojawia się pytanie, czy można pozbawiać kraje tych środków, a nawet jeśli ich zakazano, czy kraje stosowałyby się do tych nowych wytycznych¹⁷.

4. Podsumowanie

W powyższym artykule w sposób syntetyczny nakreślono problematykę wzrostu wykorzystania ograniczeń eksportowych w handlu rolnym w latach 2007-2008. Dokonana analiza pozwala wnioskować, że rolnictwo nadal w najbliższych latach będzie pozostawać spornym zagadnieniem na forum międzynarodowym, szczególnie w sferze uzasadnienia dla interwencjonizmu agrarnego w obliczu zawodności mechanizmu rynkowego. Ponadto wydaje się, że zarówno kryzys żywnościowy w latach 2007-2008, jak i globalny kryzys finansowy oraz recesja gospodarcza wy-jaskrawiły problem politycznego wyboru między realizacją celów globalnych (m.in. liberalizacja światowego handlu rolnego) a ochroną i stabilizacją krajowych rynków.

W opinii autorki w najbliższym okresie problematyka bezpieczeństwa żywnościowego będzie wykorzystywana przez poszczególne rządy czy ugrupowania integracyjne (np. Unię Europejską¹⁸) do utrzymania poziomu wsparcia sektora rolnego

¹⁵ O. De Schutter, *The World Trade Organization and The Post-Global Food Crisis Agenda. Putting Food Security First in the International Trade System*, Activity Report, November 2011, s. 1 i 15. Odpowiedzi na zarzuty wobec WTO udzielił w liście z dnia 11.12.2011 roku do O. De Schuttera przewodniczący tej organizacji P. Lamy, zob. http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/agcom_14dec11_e.htm#letter (pobrano 09.02.2012).

¹⁶ Ten termin odnosi się do okresu po kryzysie żywnościowym w latach 2007-2008.

¹⁷ Zob. http://www.wto.org/english/forums_e/debates_e/debate33_e.htm (pobrano 09.02.2012).

¹⁸ D. Malchar-Michalska, *Bezpieczeństwo żywnościowe a reforma wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej po 2013 roku*, [w:] *Kryzys ekonomiczny a przestrzenny i funkcjonalny wymiar polityki gospodarczej*, K. Pająk, J.T. Tomidajewicz (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 213-230.

przynajmniej na dotychczasowym poziomie. Ponadto wydaje się, że rządy staną się bardziej „kreatywne” przy wprowadzaniu kolejnych instrumentów w tym obszarze, które to będą mogły być (zgodnie z GATT 1994, jak i AoA) traktowane jako niezależające (w dużym stopniu) międzynarodowego handlu rolnego.

Literatura

- Abbott P.C., *Export restriction as stabilization responses to food crisis*, „American Journal of Agricultural Economics” 2012, vol. 94, Issue 2.
- Bouët A., Debucquet D.L., *Economics of Export Taxation in a Context of Food Crisis. A Theoretical and CGE Approach Contribution*, IFPRI Discussion Paper 00994, June 2010.
- Budnikowski A., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2006.
- FAO, *The State of Food Insecurity in the World. How does international price volatility affect domestic economies and food security*, Rome 2011.
- Gilbert Ch.Z., *How to Understand High Food Prices*, http://www.unitn.it/files/23_08_gilbert.pdf.
- Headey D., Fan S., *Reflections on the Global Food Crisis, How Did It Happen?, How Has It Hurt?, And How Can We Prevent the Next One?*, Research Monograph 165, IFPRI, Washington, D.C. 2010.
- <http://eur-lex.europa.eu>.
- <http://faostat.fao.org>.
- <http://www.wto.org>.
- IMF, *Food and Fuel Prices – Recent Developments, Macroeconomic Impact, and Policy Responses*, Fiscal Affairs, Policy Development and Review, and Research Departments, Washington, D.C., June 30, 2008.
- Jones D., Kwiecinski A., *Policy Responses in Emerging Economies to International Agricultural Commodity Price Surges*, OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers No. 34, OECD Publishing 2010.
- Krugman P.R., Obstfeld M., *Ekonomia międzynarodowa. Teoria i praktyka*, tom 1, PWN, Warszawa 2007.
- Liefert W.M., P. Westcott, J. Wainio, *Alternative policies to agricultural export bans that are less market-distorting*, „American Journal of Agricultural Economics” 2012, vol. 94, Issue 2.
- Malchar-Michalska D., *Bezpieczeństwo żywnościowe a reforma wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej po 2013 roku*, [w:] *Kryzys ekonomiczny a przestrzenny i funkcjonalny wymiar polityki gospodarczej*, K. Pająk, J.T. Tomidajewicz (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Martin W., Anderson K., *Export Restriction and Price Insulation during Commodity Price Booms*, Policy Research Working Paper 5645, The World Bank, Development Research Group, Agriculture and Rural Development Team, May 2011.
- Mitra S., Josling T., *Agricultural Export Restrictions: Welfare Implications and Trade Disciplines*, IPC Position Paper Agricultural and Rural Development Policy Series, International Food & Agricultural Trade Policy Council, January 2009.
- Schutter De O., *The World Trade Organization and The Post-Global Food Crisis Agenda. Putting Food Security First in the International Trade System*, Activity Report, November 2011.
- Trostle R., *Global Agricultural Supply and Demand: Factors Contributing to the Recent Increase in Food Commodity Prices*, WRS-0801, USDA, May 2008.
- World Agricultural Supply and Demand Estimates*, 2010, <http://usda.mannlib.cornell.edu/MannUsda/viewDocumentInfo.do?documentID=1194>.

THE IMPACT OF THE FOOD CRISIS ON THE IMPLEMENTATION OF AGRICULTURAL EXPORT RESTRICTIONS IN THE WORLD AGRICULTURAL TRADE

Summary: In response to the food crisis 2007–2008 many countries decided to introduce measures of trade and fiscal policy. The main reason of this activity was the intention to improve the income situation of domestic consumers. Among implemented measures there were also export restrictions which had not been practiced in the world agricultural trade on such a large scale. The main aim of this paper is to examine export restrictions which were being used during the period 2007–2008 and to present reasons why the final effect of their introduction was the next growth of food prices on the world market. Additionally, the author introduces the issue of export restrictions within the framework of the World Trade Organization – its statements and recent negotiations.

Keywords: food crisis, agricultural export restrictions, food prices, World Trade Organization.